

UKRAINIAN JOURNAL ЕКОНОМІСТ

№ 10
ЖОВТЕНЬ
2001

№ 10
OCTOBER
2001

ІНФОРМАЦІЯ, НОВІ ІДЕЇ ТА КОМПАКТНА АНАЛІТИКА ДЛЯ ВАШИХ РІШЕНЬ
INFORMATION, NEW IDEAS AND COMPACT ANALYSIS FOR YOUR DECISIONS

МОНІТОРИНГ ПОДІЙ
MONITORING OF THE EVENTS
Page 4

ПРЕЗИДЕНТСЬКІ ТАБЛИЦІ
PRESIDENTIAL TABLES
Page 26

ПРОБЛЕМИ ХАРКІВСЬКОГО РЕГІОНУ...
PROBLEMS OF THE KHARKIV REGION...
Page 61

АМНІСТІЯ ПОДАТКОВИХ БОРГІВ...
TAX DEBTS AMNESTY...
Page 22

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ МАШИНОБУДУВАННЯ...
FINANCIAL RESOURCES OF MACHINE-BUILDING INDUSTRY...
Page 30

4 жовтня над Чорним морем
українські військові
збили пасажирський літак Ту-154
(рейс Тель-Авів-Новосибірськ)...

Page 6-7

October 4, airliner Tu-154
(flight Tel Aviv - Novosibirsk)
was shot down under the Black Sea
by a Ukrainian missile fired during military exercises...

Євгеній БРИДУН,
молодший науковий співробітник,
Інститут економічного прогнозування НАН України

Eugenij BRYDUN,
Junior Research Assistant,
Institute of Economic Forecasting of the National Academy of Sciences of Ukraine

АКТИВІЗАЦІЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ МАШИНОБУДУВАННЯ REVIVAL OF FINANCIAL RESOURCES

AS THE FACTOR OF DEVELOPMENT OF MACHINE-BUILDING INDUSTRY

У статті розглянуто фінансово-економічний стан машинобудування на основі аналізу основних виробничих фондів, показників рентабельності, ліквідності, фінансової стійкості та ділової активності. Сформульовано загальні висновки щодо активізації фінансових ресурсів, які сприятимуть розвитку підприємств, наповненню внутрішнього ринку вітчизняними товарами, експорту наукоємної продукції.

The article deals with financial-economic state of machine-building with the use of analysis of capital stock, indicators of profitability and liquidity, financial stability and business activity. It contains general conclusions about revival of financial resources that will enhance the development of enterprises, saturation of internal market with domestically-produced commodities and export of science-intensive produce.

Рівень розвитку машинобудування є індикатором промислового та економічного рівня розвитку держави. В Україні цей багатогалузевий комплекс історично має потужний та унікальний за своїми можливостями науково-технічний потенціал.

Негативні наслідки некерованих структурних змін при загальному зменшенні обсягів виробництва призвели до зростання питомої ваги паливно-сировинних галузей і навпаки — до різкого зменшення продукції наукоємних галузей, перша серед яких — машинобудування. Неefективне використання ресурсного потенціалу, структурні диспропорції та висока енергоємність виробництва призвели до погіршення економічного стану підприємств машинобудування. Цей комплекс потребує структурної перебудови, орієнтації на експорт високотехнологічних товарів, переорієнтації підприємств військово-промислового комплексу на випуск конкурентоспроможних на світових ринках товарів.

У машинобудівній галузі України налічується 2,1 тис. підприємств і наукових організацій, в яких працює майже 1,7 млн. чоловік. Обсяги виробництва продукції машинобудування протягом 2000 року зросли на 16,8% (у 1999 спад становив 0,8%) [1]. Питома вага галузі у структурі промисловості — 13,2% (у 1991 — 26,4%). Зовнішньоторговельні операції зменшуються, в 2000 сальдо зовнішньої торгівлі продукції машинобудування було від'ємним — \$648 млн. [2].

Макроекономічна політика держави має бути спрямована на створення передумов для збільшення обсягів валового внутрішнього продукту (ВВП), продукції промисловості та сільського господарства, зростання інвестицій шляхом зменшення рівня інфляції в країні, збільшення інвестицій в основний капітал, підвищення споживчого попиту на товари вітчизняних виробників, зменшення безробіття. Динаміка основних макроекономічних показників, виражена індексами, відображає зміни у стані виробництва промислової продукції, цінах, інвестиційному кліматі (див. табл. 1).

Як свідчать дані таблиці 1 [1], в Україні у 2000 році негативними факторами були: високий рівень інфляції (25,8%), зростання цін виробників промислової продукції (20,8%) та продукції машинобудування (18,1%). Але вперше за часів незалежної України позитивною тенденцією економіки стало зростання реального ВВП на 6%. Це відбулося завдяки відновленню активності в промисловості (12,9%), в деяких галузях рівень зростання виробництва перевищував 20% (легка, харчова промисловість, чорна металургія, деревообробна та целюлозно-паперова промисловість). Вперше за останні шість років зростання промислового виробництва намітилося в одній з основних стратегічних галузей для економіки України — машинобудуванні.

Зростання виробництва продукції машинобудування та металообробки не може бути довготривалим через кризовий фінансовий

стан підприємств галузі, нераціональну галузеву та технологічну структуру, орієнтацію підприємств на випуск продукції військово-промислового комплексу без диверсифікації виробництва цих підприємств. Всі перелічені фактори не створили належних умов для активного інвестування економіки за останнє десятиріччя, зокрема машинобудування (незважаючи на позитивні тенденції 2000 року), а тому індекс інвестицій в основний капітал не збільшувався (табл.1).

Зростання обсягів виробництва не завжди супроводжувалося позитивними змінами фінансового стану, який є характеристикою економічної діяльності підприємств у цілому і галузі зокрема. Аналіз фінансового стану галузі визначає платоспроможність, ліквідність та фінансову стійкість, дає змогу підприємствам порівняти свої аналогічні показники, визначити їх економічний потенціал, скоригувати напрямки роботи. Розглядаючи режим кредитування та інвестування у фінансово стійкі підприємства, зменшуючи відсоткові ставки та збільшуючи вартість вкладеного капіталу, фінансовий стан також враховують банки й інвестори.

Фінансовий стан галузі — це комплексне поняття, яке є ре-

Таблиця 1. Індекси основних соціально-економічних показників в Україні за 1995-2000 роки, % від попереднього року

Показник	1995	1996	1997	1998	1999	2000
ВВП	87,8	90,0	97,0	98,3	99,6	106
Споживчі ціни (грудень до грудня попереднього року)	281,7	139,7	110,1	120,0	119,2	125,8
Ціни виробників промислової продукції (грудень до грудня попереднього року)	272,1	117,3	105,0	135,3	115,7	120,8
Ціни по машинобудуванню (грудень до грудня попереднього року)	3,8	1,3	111,5	123,5	115,0	118,1
Виробництво промислової продукції	88,0	94,9	99,7	99,0	104,3	112,9
Виробництво продукції машинобудування та металообробки	76,1	73,9	99,8	97,0	97,9	116,8
Інвестиції в основний капітал у промисловості	60,0	82,6	91,9	97,8	100,9	125,2
Інвестиції в основний капітал у машинобудуванні	49,4	76,6	93,3	105,6	118,9	140,9

зультатом взаємодії всіх елементів фінансових відносин підприємств галузі та характеризується системою показників, що відображають наявність, розміщення і використання фінансових ресурсів.

Достатньо повна та репрезентативна характеристика фінансового стану галузі визначається такими показниками її економічної діяльності: прибутковість (рентабельність) роботи підприємства; наявність власних фінансових ресурсів (основних і оборотних коштів) не нижче мінімального необхідного рівня для організації виробничого процесу і процесу реалізації продукції; раціональне розміщення основних і оборотних коштів; ліквідність, фінансова стійкість.

Оцінка фінансових показників здійснюється на основі балансу підприємств, звіту про фінансові результати та звіту про фінансово-майновий стан промисловості та машинобудування (тут і далі розуміється машинобудування й металообробка).

Важливим фактором підвищення ефективності діяльності підприємств є поліпшення використання основних виробничих фондів. При аналізі коефіцієнта зносу простежується майже однакова ситуація із станом основних фондів як в цілому по промисловості України, так і в машинобудуванні зокрема (рис. 1).

Спостерігається високий рівень зносу основних фондів, який має тенденцію до збільшення, причому знос у машинобудуванні більший, ніж по промисловості в цілому. Поряд з коефіцієнтом зносу стан основних виробничих фондів галузі характеризують такі коефіцієнти, як оновлення, вибуття та приріст основних фондів. Характеристика коефіцієнта оновлення в 1998-1999 роках показує, що значення інтенсивності введення в дію основних фондів і цей коефіцієнт має тенденцію до зменшення в промисловості та машинобудуванні (рис.2).

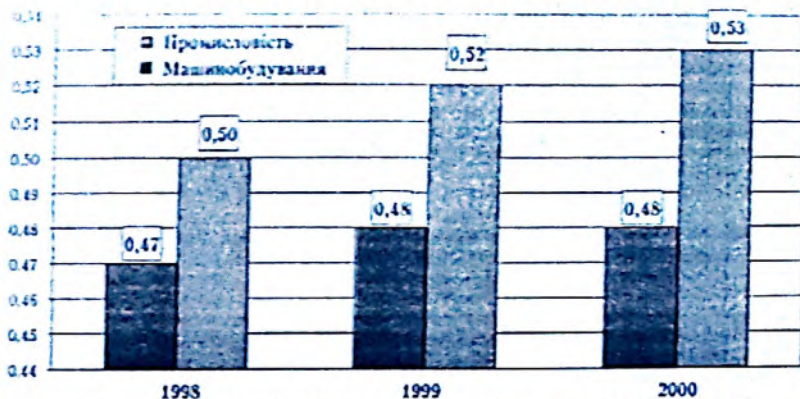
Зменшення стосується також і коефіцієнта вибуття, який характеризує інтенсивність вибуття зношених і непридатних для використання основних фондів. Позитивною у діяльності галузі вважається ситуація, коли вартість введених в дію основних фондів перевищує вартість вибутих основних фондів. Для цього розраховується коефіцієнт приросту. Значення даного коефіцієнта (рис.2) свідчать, що оновлення основних фондів у промисловості та машинобудуванні здійснюється повільними темпами, а якщо до цього додати ще й моральний знос, то нагальним постає питання оновлення основних фондів через стимулювання інноваційної політики та структурної перебудови машинобудівних підприємств, особливо військово-промислового комплексу з орієнтацією на виробництво складної наукоємної продукції, конкурентноспроможної на внутрішньому й зовнішньому ринках.

Основною проблемою в промисловості є криза неплатежів, яка загострилася на ранніх етапах реформування економіки та призвела до бартерних угод. Причина цієї кризи — висока ціна на товари у зв'язку з використанням застарілих технологій та зниження продуктивності праці, що призводить до втрати конкурентноспроможності товарів на внутрішньому та світовому ринках.

Одним з основних показників товарного виробництва є прибуток від реалізації, який у промисловості України збільшився у 2000 році порівняно з 1999 на 8,6% (у 1999 на 48,8%) і становив 16 808 452,3 тис. грн., а в машинобудуванні зменшився на 13,3% (у 1999 збільшився на 38,3%) і становив 1 560 558,1 тис. грн. Для розрахунків галузевих показників необхідно врахувати і збитки, яких знали підприємства галузі. Тому прибуток від реалізації по промисловості погіршується (в 2000 році — 9 454 722,1 тис. грн.), а в машинобудуванні маємо взагалі збитковий фінансовий результат (у 2000 збитки становили 300 491,9 тис. грн.) [3]. Це пов'язано з тим, що продукцію машинобудування реалізують за цінами, нижчими від собівартості продукції, поширені реалізації нерентабельної продукції, реалізації за бартерними угодами (незважаючи на зменшення у 2000 році обсягів реалізації продукції на бартерних умовах на 13% [4]). Негативним фактором залишається також інфляція, яка впливає на збільшення витрат на виробництво продукції, що в свою чергу не дає змогу збільшити суму прибутку від реалізації продукції.

Щодо балансового прибутку, який характеризує загальний прибуток підприємств за звітний період від усіх видів діяльності, то порівняно з 1999 роком у 2000 він збільшився в промисловості в 1,07 раза (в 1999 — в 1,51 раза), у машинобудуванні взагалі зменшився — в 1,13 раза (в 1999 збільшився в 1,11 раза). З урахуванням збитків, отриманих іншими підприємствами в цілому в 2000 році, у промисловості спостерігається позитивний балансовий прибуток — 7 215 986,9 тис. грн. Гірша ситуація в машинобудуванні щодо балансового прибутку, адже збитковість роботи становила 825 5389,9 тис.

Рис.1. Коефіцієнт зносу основних фондів промисловості та машинобудування за 1998-2000 роки*

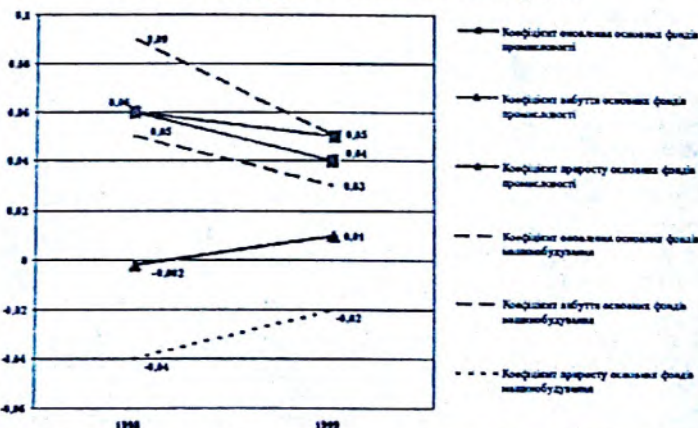
* Джерело: розрахунки автора за даними Держкомстату України.

грн. Ця тенденція спостерігається і відносно чистого прибутку, який використовується підприємствами для формування цільових фондів і фінансування витрат у машинобудуванні: збиток — 1 240 368,6 тис. грн. за 2000 рік, а в промисловості прибуток — 2 570 850,2 тис. грн. Причинами такої ситуації є структура товарної продукції, яка може або позитивно, або негативно впливати на суму чистого та балансового прибутку. Є така закономірність: якщо збільшиться частка більш рентабельних видів продукції в загальному обсязі її реалізації, то сума прибутку зростає, і навпаки. Зростання обсягів виробництва продукції машинобудування з від'ємним балансовим та чистим прибутком не може бути довготривалим.

Перед підприємствами машинобудівного комплексу України стоїть завдання нарощувати виробництво конкурентноспроможної продукції та запобігти старінню виробничого потенціалу. Його можна вирішити через стимулювання інвестиційної діяльності. Інвесторів, що вкладають кошти в ту чи іншу галузь (підприємство), безпосередньо цікавить прибутковість, значний вплив на яку має ефективність та доцільність використання капіталу. Ступінь прибутковості найточніше визначають показники рентабельності. Найчастіше у господарській практиці використовують два показники рентабельності: рентабельність продукції, рентабельність всього капіталу (табл.2). Перший характеризує ступінь вигідності виробництва продукції, другий — прибутковість підприємства відносно всього капіталу, який є в розпорядженні підприємства.

Зростання рентабельності продукції в промисловості (з 10,81 до 16,05%) та в машинобудуванні (з 11,12 до 16,12%) свідчить про деяке підвищення попиту на продукцію і як наслідок — підвищення результатів від реалізації (у 2000 році в промисловості — в 1,55 раза, у машинобудуванні — в 1,67 раза, п.1, табл.2) та перенакопичення активів. Можна стверджувати, що рентабельність у 1999-2000 роках підвищилася за рахунок зростання цін на продукцію (табл.1), але цей фактор поширюється на підприємства, продукція яких користується стійким попитом. Щодо рентабельності всього капіталу, то цей показник зменшується, що пов'язано зі зменшенням балансового прибутку.

Рис. 2. Коефіцієнти оновлення, приросту та вибуття основних фондів промисловості та машинобудування за 1998-1999 роки*

* Джерело: розрахунки автора за даними Держкомстату України, в 2000 році коефіцієнти не розраховувалися через відсутність приміток до річної фінансової звітності (ф.5).

Таблиця 2. Показники рентабельності промисловості та машинобудування в 1998-2000 роках*

№пп	Показник	1998	1999	2000
		Промисловість Машинобудування	Промисловість Машинобудування	Промисловість Машинобудування
1	Результат від реалізації, тис. грн.	10 328 558,50 1 301 888,80	15 471 599,50 1 800 894,50	23 999 496,50 3 005 690,40
2	Чистий прибуток, тис. грн.	9 581 772,20 1 324 694,20	14 488 071,80 1 482 476,10	11 600 156,40 952 639,70
3	Затрати на виробництво продукції, тис. грн.	96 160 147,80 11 712 075,90	122 576 336,80 13 779 649,00	149 515 193,10 18 646 112,70
4	Підсумок за балансом на кінець року, тис. грн.	260 904 257,00 55 831 014,00	287 894 414,60 55 677 206,20	288 106 425,30 53 357 577,90
5	Рентабельність продукції, (п.1/п.3 100), %	10,81 11,12	12,62 13,07	16,05 16,12
6	Відхилення рентабельності продукції від попереднього року (+/-)	-	1,81 1,95	3,43 3,05
7	Рентабельність усього капіталу, (п.2/п.4 100), %	3,67 2,37	5,03 2,66	4,03 1,79
8	Відхилення рентабельності усього капіталу від попереднього року (+/-)	-	1,36 0,29	-1,00 -0,87

* Джерело: розрахунки автора за даними Держкомстату України

Найпоспідовніша політика підприємств машинобудування, яка відповідає меті підвищення інвестиційної привабливості, полягає у збільшенні обсягів виробництва і реалізації продукції, яка користується попитом, на довгострокову перспективу і поліпшенні ринкової кон'юнктури.

Важливою характеристикою фінансового стану підприємств є ліквідність (можливості погашення короткострокових зобов'язань підприємств галузі). Вона оцінюється на підставі характеристики ліквідності оборотних коштів (часу, необхідного для перетворення їх у готівку) з використанням трьох відносних коефіцієнтів.

Коефіцієнт швидкої ліквідності (проміжний коефіцієнт покриття балансу) визначається як відношення грошових коштів, короткострокових цінних паперів, коштів у розрахунках та інших активів до короткострокових зобов'язань підприємства. За розрахунками (див. рис.3), він характеризує відсутність очікуваної платоспроможності підприємств машинобудування за рік, адже його достатнє значення повинно бути більшим 1,0 [6].

Коефіцієнт покриття балансу (поточної ліквідності) залежить від галузі виробництва, тривалості виробничого циклу, структури запасів і витрат тощо. Значення даного коефіцієнта показує платоспроможні можливості підприємств галузі.

Коефіцієнт абсолютної ліквідності визначається як відношення суми грошових коштів і короткострокових цінних паперів до короткострокових зобов'язань підприємства. Даний коефіцієнт показує, яку частину короткострокової заборгованості підприємства можуть погасити в найближчий час [6]. Він характеризує відсутність платоспроможності підприємства машинобудування за період з 1997 по 2000 роки.

Як свідчать дані, представлені на рис.3, жоден із коефіцієнтів ліквідності (швидкої ліквідності, покриття балансу та абсолютної ліквідності) не відповідає нормативному значенню [5], що свідчить про недостатню ліквідність підприємств машинобудування і характеризує неможливість швидкого погашення короткострокових зобов'язань підприємств галузі. Це пов'язано зі скороченням обсягу власних оборотних коштів підприємств машинобудування у 2000 році на 1,1%, з відсутністю потужних фінансових інвестицій, збільшенням виробничих запасів, готової продукції та незавершеного виробництва.

Ділова активність підприємств галузі у фінансовому аспекті — це швидкість обороту його коштів [6]. Скориставшись даними таблиці 3, можна дати оцінку оборотності активів промисловості та машинобудування. Розрахована загальна оборотність капіталу (п.3, табл.3) у 2000 році дає можливість говорити про прискорення обороту коштів підприємств у машинобудуванні за рахунок збільшення виручки від реалізації та частково за рахунок інфляційних процесів. У промисловості зменшення оборотності капіталу пояснюється виключно зменшенням виручки від реалізації (товарів, робіт та послуг) п.1, табл.3.

Позитивні зміни оборотності матеріальних оборотних коштів (п.5, табл.3) у промисловості (з 4,27 до 5,17) й машинобудування (з 1,26 до 1,78) характеризують зменшення запасів готової продукції, підвищення попиту на продукцію. Швидкі зміни цього коефіцієнта проходять в цілому по промисловості, але цього не можна сказати про машинобудування, адже воно вирізняється високою питомою вагою оборотних коштів (сировина, основні матеріали, незавершене виробництво, готова продукція), авансованих у незавершене виробництво.

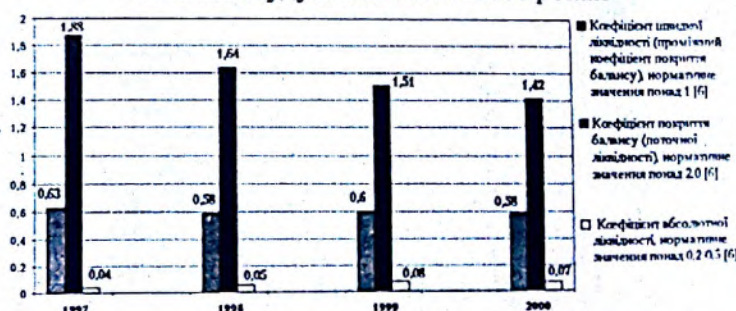
Збільшення оборотності дебіторської (п.7, табл.3) та кредиторської заборгованості (п.9, табл. 3) у промисловості та ще більшою мірою в машинобудуванні підтверджує той факт, що зменшення бартерних операцій поліпшує ситуацію з обіговими коштами і стабілізує фінансовий стан. Слід зазначити, що ефективним способом управління дебіторською заборгованістю є контроль розрахунків з покупцями, орієнтація на велику кількість покупців з метою зменшення ризику несплати одним або кількома покупцями.

Показником, який характеризує ефективність використання основних фондів, є оборотність основних фондів (фондовіддача п.13, табл.3). Оскільки фондовіддача відображає суму реалізованої продукції на одну гривню основних фондів, то зменшення даного показника (0,42 грн. у 1999, 0,33 грн. у 2000 році) є негативним фактором для машинобудування, оскільки зростання вартості основних фондів повинно бути пропорційним збільшенню виручки від реалізації. Слід також враховувати і моральний знос, високу енергоємність основних засобів, неефективні застарілі технології виробництва. Тому є необхідним створення умов для технічного переозброєння підприємств, оновлення їх основних фондів, впровадження нових високотехнологічних виробництв та наукоємних технологій. Також варто згадати про незначне підвищення оборотності власного капіталу в машинобудуванні (п.15, табл. 3), яке пояснюється виключно підвищенням виручки від реалізації (п.1, табл.3), оскільки суттєво власний капітал не змінився (п.14, табл.3).

Позитивні тенденції підвищення показників ділової активності підприємств машинобудування разом із збільшенням обсягів виробництва у 2000 році пов'язані зі стабільною роботою хімічного і нафтохімічного машинобудування, електротехнічної промисловості, промисловості металевих конструкцій та змінами в законодавстві щодо оподаткування в таких галузях:

- тракторному та сільськогосподарському машинобудуванні — списано суми пені штрафних і фінансових санкцій, несплачених до бюджетів і державних цільових фондів на 1 січня 2000 року (Закон України від 20.04.2000 «Про списання та реструктуризацію податкової заборгованості платників податків — підприємств тракторобудування та комбайнобудування»), реструктуровано податкову заборгованість з податку на додану вартість, податку на прибуток підприємств, прибуткового податку з громадян, плати за землю, збору до Фонду для здійснення заходів щодо ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи та соціального захисту населення, збору до Державного інноваційного фонду, відрахувань та зборів на будівництво, реконструкцію, ремонт і утримання автомобільних доріг загального користування;
- автомобільній промисловості — створені умови (закон України від 19.09.1997 «Про стимулювання виробництва автомобілів в Україні») для інвесторів (інвестиції не менше \$150 млн.): пільги на ввіз мито, звільнення від оподаткування земельним податком, встановлення нульової ставки ПДВ (податку на додану вартість) операцій з продажу автомобілів. Але під дію даного закону підпадає тільки корпорація «АвтоЗАЗ-Део» (обсяг її виробництва порівняно з 1999 роком зріс у 3 рази, темп продажу автомобілів становив 102,3%);
- суднобудівній промисловості — згідно із законом України від 18.11.1999 «Про заходи щодо державної підтримки суднобудівної

Рис.3. Показники ліквідності підприємств та машинобудування в 1997-2000 роках*

* Джерело: розрахунки автора за даними Держкомстату України.

Таблиця 3. Показники ділової активності підприємств промисловості, машинобудування та металообробки в 1998-2000 роках*

№ пп	Показник	Рік		
		1998	1999	2000
1	Виручка від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн.	117 374 131,30 14 200 112,70	132 288 674,10 17 151 618,50	166 160 929,40 19 700 753,10
2	Підсумок балансу на кінець року, тис. грн.	20 004 257,00 55 831 014,00	28 704 414,00 55 677 263,00	28 106 525,30 53 357 577,90
3	Маленька оборотність капіталу, (п.1/п.2)	0,45 0,25	1,18 0,31	0,58 0,37
4	Вартість матеріальних оборотних коштів на кінець року, тис. грн.	27 475 491,20 11 254 675,00	31 026 774,00 11 815 736,50	32 128 322,20 11 112 864,95
5	Оборотність матеріальних коштів, (п.1/п.4)	4,27 1,26	10,70 1,45	5,12 1,78
6	Сума дебиторської заборгованості на кінець року, тис. грн.	411 729 774,00 84 841 900,40	657 836 900,00 88 185 456,50	610 029 572,90 6 286 172,25
7	Оборотність дебиторської заборгованості, (п.1/п.6)	0,29 0,17	0,51 0,19	2,72 3,15
8	Сума кредиторської заборгованості на кінець року, тис. грн.	823 929 468,40 149 083 800,50	1 315 672 921,20 1 763 709 132,00	88 112 973,15 10 773 322,95
9	Оборотність кредиторської заборгованості, (п.1/п.8)	0,14 0,08	0,25 0,10	1,89 1,84
10	Фактичний обсяг виробництва продукції (робіт, послуг), тис. грн.	79 632 643,40 12 672 252,40	103 783 619,20 13 970 056,80	166 160 929,40 19 790 753,10
11	Чиста виручка від реалізації, тис. грн.	-	134 551 805,20 15 080 946,70	166 160 929,40 19 790 753,10
12	Середня вартість основних засобів, тис. грн.	-	277 821 828,25 36 310 307,45	278 735 109,00 60 615 797,90
13	Коефіцієнт оборотності основних засобів (фондовіддача), (п.11/п.12)	-	0,49 0,42	0,60 0,33
14	Вартість власного капіталу на кінець року, тис. грн.	175 952 666,90 43 985 208,10	171 336 015,90 41 139 500,50	163 936 128,10 37 974 533,95
15	Оборотність власного капіталу, (п.1/п.14)	0,67 0,33	1,24 0,42	1,01 0,52

* Джерело: розрахунки автора за даними Держкомстату України.

промисловості в Україні» суднобудівні підприємства звільнюються від сплати ПДВ, плати за землю, ввізного мита на імпортовані матеріали та комплектуючі, ПДВ на продаж продукції, виробленої за рахунок коштів державного бюджету, ПДВ з підприємств, що виконують проектно-конструкторські роботи для суднобудівних підприємств.

Оцінка фінансової стійкості підприємств галузі має на меті оцінити величину, структуру активів та пасивів і на цій основі визначити фінансову стабільність та незалежність підприємств. Ці показники характеризуються коефіцієнтом співвідношення позикових та власних коштів, коефіцієнтом автономії, коефіцієнтом маневреності власних коштів (рис.3).

Як видно з рис.3, коефіцієнт співвідношення позикових та власних коштів, який показує, скільки залучених коштів припадає на 1 грн. вкладених в активи власних коштів, відповідає нормативному значенню. За останні роки цей коефіцієнт значно збільшився, особливо це стосується машинобудування (у 2000 році на 1,8%). Якщо

Рис. 3. Аналіз основних показників фінансової стійкості підприємств промисловості та машинобудування України в 1997-2000 роках*

* Джерело: розрахунки автора за даними Держкомстату України, нормативні значення з Наказу/ Положення, Мінфін/ Фонд державного майна від 2001.01.26, №49/21 «Про затвердження положення про порядок здійснення аналізу фінансового стану підприємств, що підлягають приватизації» та Наказу Агентства з питань запобігання банкрутству підприємств та організації від 27 червня 1997 року №81 «Про затвердження Методики проведеного аналізу фінансово-господарського стану підприємств та організацій».

розрахункове значення цього коефіцієнта більше одиниці, то незалежність (автономність) підприємства сягає критичної точки.

Характеризуючи незалежність підприємства від зовнішніх джерел, можна зазначити, що коефіцієнт автономії у 1999 році порівняно з 1997 знизився у промисловості України (з 0,76 до 0,57) і машинобудуванні (з 0,84 до 0,69), хоч і відповідає нормативному значенню (рис. 3). В світовій практиці значення даного коефіцієнта, більше за 0,5, свідчить, що фінансування діяльності за рахунок залучених коштів відбувається в допустимих межах.

Коефіцієнт маневреності власних коштів свідчить, що більшість підприємств промисловості має застаріле обладнання і власні кошти підприємств використовуються неефективно, незважаючи на зростання цього показника в 2000 році. Можна стверджувати, що фінансова стійкість підприємств промисловості в цілому та машинобудування зокрема (рис.3) має достатній рівень, за винятком коефіцієнта маневреності. Але підприємства машинобудівної галузі не достатньо користуються позиковими коштами для розвитку виробництва.

Проведений аналіз дає змогу говорити, що зростання виробництва продукції машинобудування не завжди супроводжується позитивними змінами фінансових результатів, так окремі показники (рентабельність, ділова активність, коефіцієнт зносу, балансовий, чистий прибуток) нижчі, ніж в цілому по промисловості. Слід зауважити, що загальні причини кризи галузі такі, як відсутність приросту виробництва протягом п'яти років, розрив традиційних схем науково-технічної та виробничої кооперації, порівняно невеликий обсяг замкнених технологічних циклів виробництва, також впливають на фінансовий результат.

Аналіз стану основних фондів, показників ліквідності, ділової активності та фінансової стійкості забезпечить можливість порівняти діяльність окремих підприємств з аналогічними показниками по галузі, дослідити джерела формування фінансових ресурсів підприємств та їх ефективне використання, дасть змогу визначити потенційні можливості для активізації внутрішнього ринку.

Зростання обсягу виробництва продукції машинобудування не може бути довготривалим через відсутність стимулювання імпорту наукоємних, маловитратних, енергоємних виробництв, впровадження новітніх технологій із замкнутим виробничим циклом. Відсутність галузевих балансового та чистого прибутку пов'язано виключно з відсутністю в окремих підприємств, особливо військово-промислового комплексу, диверсифікації виробництва конкурентоспроможних товарів широкого вжитку.

Головною запорукою поліпшення фінансового стану є створення умов для формування ефективного галузевої структури машинобудування із замкнутими технологічними циклами виробництва, які знизили б витрати на виробництво одиниці продукції, сприяли б поповненню оборотних засобів, завантаженню виробничих потужностей, стимулюванню розвитку нових видів продукції, особливо енергозберігаючих технологій.

Обмеження фінансових ресурсів підприємств машинобудівного комплексу слід подолати шляхом здійснення ефективної інвестиційної політики, збільшення капіталовкладень, гарантованих доходами від оновлених і новостворених виробництв, поширенням диверсифікації виробництва. Ефективна інвестиційна політика в машинобудуванні дасть можливість підприємствам, з одного боку, зменшити обмеженість фінансових ресурсів за рахунок надійних капіталовкладень, а, з другого — забезпечити на світовому ринку конкурентоспроможність вітчизняним товаровиробникам завдяки створенню і впровадженню новітніх технологій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Послання Президента України від 03.06.2001 «Про внутрішнє і зовнішнє становище України у 2000 році. Основні показники соціально-економічного розвитку України». — К.: Інформаційно-видавничий центр Держкомстату України, 2001. — 404 с.
2. Екстрес-додаток «Зовнішня торгівля України товарами» Державного комітету статистики України №32 від 9 лютого 2001.
3. Збірник «Фінанси України» (форма №2) 2000, Державного комітету статистики України.
4. Екстрес-додаток «Обсяг промислової продукції, відвантаженої за бартерними угодами у 2000 році» Державного комітету статистики України №37 від 14 лютого 2001 р.
5. Шермет А.Д., Сайфулін Р.С. Методика фінансового аналізу. — М.: ИНФРА-М, 1996. — 176 с.
6. Коробов М.Я. Фінанси промислового підприємства: Підручник. — К.: Либідь, 1995. — 160 с.

Стаття надійшла до редакції 10.08.2001